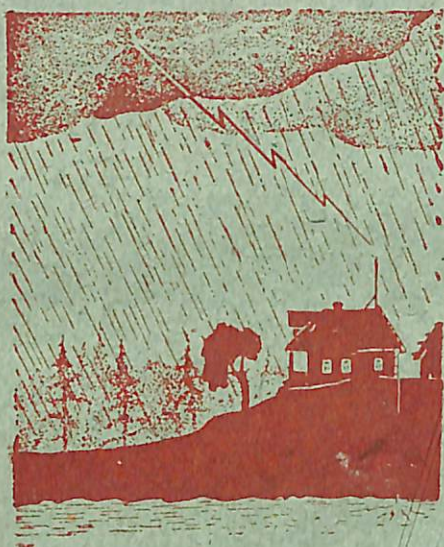

ԱՍՏԾՈՒ ԿԱՄՔԸ, ԹԵ
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՈՍԿՎԱ 1926

30 JUL 2010

Գյուղացեա
ԳՈԴԵԼԳՈՅԼՍԿԻ

ԱՍՏԾՈՒ ԿԱՄՔԸ

ԹԵ՛

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թարգմ. Ա. ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ.

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՍՍԿՎԱ

1926

22 JUL 2013

14874

Напечатан в типографии Госиздата
„Красный Пролетарий“. Москва,
Пименовская ул., д. № 16,
в количестве 4000 экз.
Главлит № 54298

Дублетный фонд
госуд. библиотеки СССР
им. В. И. Ленина

4651-84

ԱՍՏԾՈՒ ԿԱՄՔԸ ԹԵ՞ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ.

«Աստված վողորմած ե», ասում ե առածը:
Մինչև հիմա յեւ հողագործը կամ խաշնարածը
կրկնում ե—«առանց աստծու կամքի վոչինչ չի
լինի»:

Ի՞նչն ե պատճառը, վոր գյուղացիներից շա-
տերն այդպես են մտածում: Ինչո՞ւ նրանք իրենց
ուժին, գիտությանն ու փորձին չեն դիմում:

Դրա պատճառն այն ե, վոր մեր հայրերն
ու պապերը սովորեցրել են մեր հույսը սրբերի
և աստծու կամքի վրա դնել:

Թագավորի և կալվածատերերի իշխանությու-
նը ժողովրդին ճորտության և տգիտության մեջ
եր պահում: Կալվածատերի համար ձեռնտու չեր,
վոր գյուղացիք ուսում առնեյին: Բայց վոր գյու-
ղացին վատ, աղքատ ե ապրում, յերաշտի ժա-
մանակ քաղցը նրան ստնջում ե, — պատճառն
այն ե, վոր նա տգետ ե. այդ մասին կալվածա-
տերն ու հողատերը շատ քիչ եյին մտածում:

Իսկ գյուղացին շարունակում եր իր հույսն
աստծու վրա դնել:

Հողագործը մտածում եր, վոր իր գործի հաջողութիւնը կախված է շատ այնպիսի բաներից, վորտեղ մարդը վոչինչ չի կարող անել: Հաճախ այդ հաջողութիւնը կախված է բնութեան ուժերից, վորոնց առաջ անուս մարդը շվարած եր մնում և շատ անգամ կարծում, թե այդ—բարի ու չար աստվածների ուժերի շնորհքն է:

Բնության այդ լինչ ուժեր են:

Ամենից առաջ՝ հողի պտղաբերութիւնն է, վոր տարեց տարի վատանում է: Հետո անձրեւները, վոր յերբեմն բոլորովին չեն գալիս (յերաշտ է լինում), կամ թե չե՝ գալիս են, բայց վոչ իրեն ժամանակին: Հետո բույսերի ու կենդանիների զանազան հիւլանդութիւնները: Վերջապես՝ կարկուտը, կայծակը... դէն քիչ բաներ կան, վորոնց առաջ գյուղացի ռաշպարը կանգ է առնում և մոլորված ձեռքը ծոցը դնում: Գյուղերում քիչ է պատահում, վոր փորձանք է լինում: Հողագործը փոխանակ անմիջապես ոգնելու կամ դրութիւնը փրկելու, դառնում է դեպի աստված՝ «գլթա, աստված ջան» ասելով:

Վորտեղ է գյուղացին սովորել հավատալ, թե՝ աստծու աչքը միշտ հողագործի վրա յի:

Ահա թե վորտեղ: Անուս մարդու համար բնության շատ յերեւոյթները անհասկանալի յեն: Դրանք մարդուն անհասկանալի ելին շատ

հին ժամանակներից, յերբ մարդը բացի հողագործութիւնից ուրիշ վոչ մի բանով չեր զբաղվում: Այդ հին ժամանակներում վոչ վոք չգիտեր, վոր անտեղի անձրեւ, տավարը ջարդող կայծակը, կենդանիների հիւանդութիւնը, մի խոսքով՝ ամեն ինչ վորոշ որենքով է կատարվում, և վոր մարդու կամքից չե կախված, բայց աստված ել գործ չունի:

Բայց մարդը ուզում եր բացատրել անբացատրելին և սկզբում յերեւակայում եր, թե բնութիւնը լցված է չար ու բարի ուժերով, չար ու բարի աստվածներով: Իսկ յերբ մարդը վերջ տվեց բազմաստվածութեանը հավատալուն, սկսեց բնության յերեւոյթները կամ «աստծու շնորհ», կամ «աստծու վրեժ» և «աստվածային գործ» անվանել, ասելով, թե այդ ուղարկված է մարդուն փորձելու: Ահա այդպես են բացատրվել շատ անհասկանալի բաները, վորոնք պատահում են վորսորդի, խաշնարածի, հողագործի կյանքում: Հետո արդեն մարդը շատ չեր մտածում նոր զաղտնիքների վրա: Յեթե հանկարծ մի անծանոթ բան եր պատահում, «աստծու կամքն է» — ասում եր և հանգստանում: Ինչ կարիք կար մտածելու, գլուխ կտրելու:

Հին ժամանակ կռապաշտների քրմերը (կռապաշտների տերտերները), հետո ել քրիստոնյա

տերտերները լավ գիտեյին բնության ուժերի մասին: Բայց ժողովրդի հավատը դեպի «աստծու կամքը» վո՛չ միայն չեյին փարատում, այլ ամեն կերպ աշխատում էյին պահպանել: Յեւ վիսկապեա, յերբ մարդուն վորևե գժբախտություն ե պատահում, ասում են՝ աստված բարկացել ե, հարկավոր ե աղոթք անել, մոմ ու խունկ ծխել, մատաղ մորթել: Յեւ մարդու մատաղն աստված ընդունում եր ու տերտերները ոգտվում էյին այդ բանից:

Պատահում եր, վոր մարդու գործերը լավ էյին գնում: Ամենքն ասում էյին, թե աստծուց շնորհակալ յեղիր ու առաջուց նրան մատաղ արա, վորպեսզի մյուս անգամ ել աստված գործիդ քումակ լինի:

Մեր ժամանակի տերտերները մեծ մասամբ ուսում առած մարդիկ են: Նրանցից շատերը լավ գիտեն, վոր վոչ աստված, վոչ սատանա ե վոչ ել հրաշք չկան: Լավ հասկանում են, վոր բնության մեջ կատարվող բոլոր յերեւոյթները տեղի յեն ունենում միայն բնության որենքների հիման վրա: Այդ ամենը գիտնալով, նրանք իրենց ոգտի համար մինչև հիմա ել մաղթանք են անում, վորպեսզի աստված անձրև տա:

Ժողովրդի տգիտությունն ու աստծու վրա

դրած հույսը, տերտերից բացի, ուրիշներին ել ոգտակար եր: Թագավորին ու նրա իշխանության համար այդ շատ ձեռնտու յեր: Հենց դրա համար ել թագավորի չինովիկներն ու կողմնակիցները տերտերների կողմն էյին բռնում՝ ժողովրդի գիտակցությունը բթացնելու գործում: Այդ հասկանալի յե: Չե՞ վոր տերտերները ժողովրդին ներշնչում էյին, թե ճորտությունը անհրաժեշտ ե: Հավատացնում էյին, վոր «վոչխարների հոտը առանց հովվի չի կարող լինել» ե վոր՝ «իշխանությունը աստծուց ե»:

Նրանք ոգնում էյին ժողովրդին թալանելու մեջ, ասելով ավետարանի խոսքերը. «տուր կայսրին՝ կայսեր, աստվածայինը—աստծուն»: Մի խոսքով, ժողովրդին թալանելու համար լավ խումբ էյին կազմել տերտերներն ու թագավորական իշխանությունը:

Բայց այն ժամանակներն անցան:

Ժողովուրդն հիմա ինքն ե յերկիրը կառավարում: Ժամանակ ե, վոր իր խելքով նա կառավարի: Իսկ գյուղացու համար հասել ե ժամանակը, վորպեսզի աչքերը տրորի ու զանազան հրաշքների ու աստվածային կամքի վրա բաց աչքերով նայի: Ժամանակ ե, վոր ամեն մի յերևոյթի պատճառը փնտրի, լսի ու կարդա գիտության բացատրությունները:

Վերցնենք, որինակի համար՝

յերկրի պտղաբերութիւնը:

Ժողովրդի մեջ մինչև հիմա մնացել է այն առասպելը, թե առաջ՝ հին ժամանակները՝ յերկիրը շատ պտղաբեր է յեղել: Հեքիաթների և պատմվածքների մեջ ասված է, թե «գետերը կաթ ու մեղր եյին ծորում»: Այսպես չէ հիմա. յերկրի ուժը պակասել է: Ասում են՝ «աստված բարկացել է մարդկանց վրա, դրա համար ել յերկրի պտղաբերութիւնը պակասել է»:

Դրա պատճառն ի՞նչ է:

Չե վոր առաջները, հին ժամանակ, ինչպես պատմութիւնների մեջ են ասում, մեր նախնիքները կռապաշտներ եյին: Նրանք յերկրպագում եյին կռքերին, իսկ «իսկական աստծուն» չեյին հավատում: Իսկ այս «իսկական աստվածը» նրանց հաջողութիւն եր տալիս—քանի վոր հին մարդկանց ժամանակը հեքիաթային պտղաբերութիւն կար:

Մարդիկ դարձան քրիստոնյաներ, աստծու համար յեկեղեցիներ ու վանքեր շինեցին, իսկ աստված նրանցից յերես դարձրեց ու յերկրի պտղաբերութիւնը քչացրեց: Շատ գետերի

մեջ վոչ միայն «կաթ ու մեղր» չի հոսում, այլ նույն իսկ ջուր չմնաց:

Անցած վոսկի ժամանակի մասին միայն հեքիաթների՝ մեջ չէ պատմված:

Հին մարդիկ դեռ մինչև հիմա ել հիշում են ու պատմում, վոր իրենց ջահել ժամանակը արտերի բերքը առատ եր, անպետք խոտեր քիչ եյին բանում դաշտերում, անտառներում շատ վորս կար, իսկ գետերի մեջ՝ ձուկ, անձրևը գալիս եր իր ժամանակին, իսկ ձմեռները ձյունը շատ եր լինում: Թեև ծերերը չորոցով եյին յերկիրը փորփրում, մեքենա և ուրիշ տեսակի գործիքներ չունեյին, բայց յերկրի բերքն ավելի յեր, քան հիմա: Հիմա գործ են ածում մեքենաներ, հողը պարարտացնում են, բայց բերքը հին ժամանակվա բերքի նման չէ:

— «Հենց եդ է վոր կա, ասում են մարդիկ, աստված մեր մեղքերի համար է այդպես անում»: Ծերերի այդ խոսքերը տերտերները հաստատում են:

Բայց բանից դուրս է գալիս, վոր հողի պտղաբերութիւնը միայն հերկելուց և պարարտացումից չէ կախված: Առաջ բոլոր հողերը չեյին մշակում. գյուղացիք մի շարք տարիներ աշխատում եյին հողի մի կտորի վրա, հետո այդ հողից կամ բոլորովին հեռանում եյին և կամ վերադառ-

նում եյին դրան մի քանի տարուց հետո: Դրա համար ել ամեն տարի հաջող բերք ունեյին:

Գյուղատնտեսներն ու քիմիկոսները, վոր ուսումնասիրել են հողի կազմը և քաղադրութիւնը, ասում են, վոր թե մեկը և թե մյուսը փոխվում են: Նրանք ասում են, վոր տարեց տարի հողի սննդարար տարրերը պակասում են, հողի մանր կոշտային գրութիւնը հետզհետե փոխվում է ու դառնում փոշի: Կոշտավոր հողի մեջ բույսերի արմատները ազատ են աճում, իսկ խոնավութիւնը լավ է պահվում և ծծվում: Իսկ փոշիացած հողի մեջ, վորը շատ շուտ ամրանում է, բույսի արմատը շատ դժվարութեամբ է առաջ անցնում և ջուրը վատ ծծում: Այդպիսի հողում ջուրը մեծ մասամբ յերկար չի մնում: Հողի յերեսով վար է հոսում: Այդպիսի հողի յերեսը անձրեկից հետո պնդանում է, ճաքճքվում է և խոնավութիւնը գետնի միջից շատ շուտ է դուրս գալիս:

Հայտնի յէ, վոր բույսի յուրաքանչյուր տեսակը գետնից առնում է միայն իրեն պետք նյութերը: Այդ է պատճառը, վոր միևնույն բույսերից հոգնած հողը հին ժամանակները հանգստանում եր մի քանի տարի, և հավաքում ոգտակար հյութեր:

Ահա թե ինչու առաջվա բերքը ավելի լավ եր. բայց այդ — բոլորը չէ:

Գիտնականները գտել են, վոր բույսերն իրենք ազդում են հողի վրա: Բանից դուրս է գալիս, վոր ամեն մի բույս հողից վոչ միայն վերցնում է սննդաբար հյութեր, այլ և տալիս է հողին իր մնացորդները: Այդ մնացորդները հողի մեջ լուծվում են վոչ թե կենդանու աղբի նման, այլ հյութերի միջոցով, վորոնք հողի մեջ են անցնում բույսերի արմատների միջոցով: Այդ մնացորդներն ուրիշ բույսերի համար վոչ թե փասակար են, այլ, ընդհակառակն, ոգտակար:

Իսկ հիմա տեսնենք թե ի՞նչ է

սնձրեկը:

Չէ վոր ծեր մարդիկ ասում են, թե առաջ անձրևներ շատ եյին գալիս, և իր ժամանակին:

Դրան գիտնականները այս պատասխանն են տալիս:

Առաջ մեզանում շատ անտառներ կային: Ամեն մարդ ել գիտե, վոր անտառի մեջ խոնավութիւնը ավելի յէ պահվում, քան դաշտում:

Այժմ շատ անտառներ կտրել են: Կնշանակի չորութիւնը ավելացել է:

Ուրեմն այստեղ մարդն է մեղավոր:

Ի՞նչ անենք. — յերբ սխալ ե արված, հարկավոր ե ուղղել:

Գիտնական գյուղատնտեսներն այս հարցումն ել գյուղացուն ոգնության են գալիս: Նախ և առաջ հարկավոր ե, հնարավորության սահմաններում, անտառներ տնկել: Հետո — արհեստական վոռոգում ստեղծել: Տեղեր կան, վորտեղ անտառներ գցել չի կարելի, իսկ արհեստական վոռոգումը դժվար կամ անհնարին ե, այդ դեպքում գիտնականները խորհուրդ են տալիս ցանել և մշակել այնպիսի բույսեր, վորոնք յերաշտից չեն վախենում:

Աշխարհի յերեսին զանազան յերկրներ կան: Կան այնպիսի յերկրներ, վորոնք տարվա ընթացքում համարյա անձրևի յերես չեն տեսնում: Կան նաև այնպիսիները, վորտեղ անձրև շատ ե գալիս: Հասկանալի յե, վոր բույսերը այդ յերկրներում միատեսակ չեն: Այն բույսերը, վորոնք քիչ ջուր են պահանջում և կարող են աճել չոր և անանձրև յերկրներում, կարող են աճել նաև մեզ մոտ: Գիտնական գյուղատնտեսների խորհրդով այդպիսի բույսերի սերմերը բերվում են մեզ մոտ և ցանվում:

Բացի դրանից, ամեն մի գյուղացի գիտե, վոր յերաշտի ժամանակ միևնույն արտի մեջ շատ հասկեր իսկի չեն բարձրանում և միայն շատ

քիչ հասկեր են հացահատիկ տալիս: Այդ ցույց ե տալիս, վոր միևնույն բույսի զանազան սերմերը միատեսակ չեն աճում և զարգանում: Միևնույն բույսի այն հասկերը, վոր յերաշտի ժամանակ ևս հացահատիկ են տալիս, գիտնական գյուղատնտեսները փորձերի համար առանձին հավաքել են: Իսկ հետո այդպիսի սերմերից ստացել են այնպիսի բույսեր, վորոնք յերաշտի ժամանակ ազատ աճում են:

Բանից դուրս ե գալիս, վոր յերկրի պտղաբերությունը առատացնելու համար մարդիկ ուժ են տվել իրենց խելքին, աշխատել են ու քրտնել և վերջիվերջո յեկել վորոշ յեզրակացության:

Այժմ հարցը պարզ ե: Հողագործի բարեկեցիկ վիճակը կախված ե միայն իրենից: Հարկավոր ե, վորպեսզի հողագործը կարողանա վարվել բնության հետ: Ահա թե վորտեղ ե հողագործության զաղտնիքը:

Տերտերներից շատերը հիմա այդ լավ են հասկանում: Շատ տերտերներ իրենց գյուղատնտեսական աշխատանքներում ոգտվում են գիտության ցույց տված ճանապարհներից: Իսկ յերբ հարցը գալիս ե գյուղացուն, ասում են, թե՝ «այդ կախված ե աստծու կամքից»

Վերցնենք հենց անձրևը:

Սկսվում ե յերաշտ կամ իրար յետևից անձրև

ե գալիս: Դաշտերում փչանում են ցորենը, գարին: Տերտերներն իսկույն մաղթանքի պոչից են բռնում: Աղոթք են անում, մատաղ մորթում, իսկ ոգուտ՝ չկա ու չկա: Այդպես են անում միայն այն տերտերները, վոր թե ծեր են և թե մի քիչ միամիտ:

Բոլորովին այլ կերպ են վարվում խորամանկ ու զիտուն տերտերները: Աղոթք ու մատաղի յետևից չեն ընկնում:

— «Սպասիր, ասում են իրենք իրենց, աղոթքը չի փախչի, իր ժամանակն ունի»: Իսկ ժողովրդին ասում են՝ «առայժմ առանձին առանձին աղոթեցեք, աստված գուցե լսի»:

Մեկ ել տեսար՝ հանկարծ... զանգերը զարկեցին: Ժողովուրդը թափվեց: Ի՞նչ է պատահել: Թափոր են անում:

Աղոթքն ու մատաղը սկսում են առավոտ, իսկ կեսորին ամպերը հավաքվեցին, մի քիչ ել հետո՝ անձրևը սկսեց: Կամ հակառակը — ամպերը ցրվեցին և արևը գուրս յեկավ:

Տերտերը ժողովրդի առաջ ասածուն է փառաբանում, իսկ ժողովուրդը՝ տերտերին:

Բայց տերտերը քթի տակ գիտությունն է գովում: Առանձին գործիք կա, բարոմետր է կոչվում: Նա այնպես է շինված, վոր յերկու ուր առաջ ցույց է տալիս յեղանակի փոխվելու մա-

սին: Պատահում է, վոր նույնիսկ յերեք ուր առաջ: Յեթե յեղանակը փոխվելու յե՝ սլաքը սկսում է շարժվել: Յեթե անձրև է գալու, սլաքը դեպի ձախ է շարժվում (ասում են՝ բարոմետրը ընկավ), իսկ յեթե յերաշտ է սպասվում, շարժվում է (բարոմետրը բարձրացավ) աջ կողմը:

Տերտերը իր սենյակում կախ է տալիս այդպիսի բարոմետր և նայում, թե վո՞ր կողմն է շարժվում սլաքը: Յեթե յերաշտ է՝ սլաքը սկսում է դեպի ձախ շարժվել, — կնշանակի անձրև է գալու: Կնշանակի կարելի յե մաղթանքը, մատաղը սկսել: Այդ գործից կոգտվեն և աստված, և տերտերը, և ժողովուրդը, վորն այդ հրաշք է համարում:

Իսկ այն տերտերները, վոր բարոմետր չունեն, շատ ել չեն տխրում, յերբ իրենց աղոթքն «առ աստված լսելի չի լինում»: Պատճառը կամ մեղն իրենցը չի: Աստված չի լսում, հարկավոր է յերկրորդ անգամ մաղթանք անել:

Հիմա տեսնենք ինչ է

հաճաճարակը:

Այդպիսի հիվանդություն տեղի յե ունենում անասունների և բույսերի մեջ: Պատահում է, վոր հանկարծ գյուղացու ամբողջ հույսը՝ արտն ու ցանքսը միանգամից վոչնչանում է:

Որինակի համար—մորեխը:

Պատահում է, վոր մի քանի տարի վոչինչ չի լսվում մորեխի մասին: Բոլորը նրա մասին նույնիսկ մոռանում են: Մեկ էլ տեսար՝ հյուսիս-արևելքից փչեց չոր ու տաք քամին և, չես իմանում թե վորտեղից, ամպի նման մորեխի բանակները շարժվեցին:

Արևի լույսը խավարում է: Յերեկը լույս չի յերևում:

— Աստծու պատիժն է, —ասում է ժողովուրդը:

— Աստծու պատիժն է, —կրկնում են տերտերները:

— Կարծես յերկնքից է ընկել մորեխը, ամեն ինչ կերավ: Կնշանակե աստված մեր մեղքերի համար մեզ պատժում է:

Չե՞ վոր մորեխը շատ ժամանակ չեր յերեվում: Յանկա՛րծ յերևաց, այն էլ՝ յերկնքից: Վորեն պատասխան տալ հարկավոր է, թե՞ չե: Իսկ պատասխանը պատրաստ է — «կամ աստված է փորձում, կամ՝ սատանան»:

— Ի՞նչ անել:

— Հարկավոր է աղոթք անել, վորպեսզի անիծածը վախենա ու չքանա:

— Վերցրու բուրվառ, վոչխարը մորթիր, աղոթք արա:

Պարզ է, վոր վոչ քո բուրվառից և վոչ ել աղոթքիցդ մորեխը չի վոչնչանա:

Բայց տերտերներն իրենց գործը լավ են իմանում: Նրանք ասում են. «Աստված ձեր աղոթքը չի ընդունում, շատ է բարկացել: Աղոթք քիչ եք անում, մատաղ չեք մորթում, աստծու տաճարը մոռացել եք»:

Բայց պատահում է, վոր մորեխը ուտելիքի պակասության պատճառով հեռանում է ուրիշ տեղեր:

— Տեսաք, —ասում են, —ձեր աղոթքը աստված լսեց: Փառք քեզ, աստված, վոր անիծած մորեխը մեր արտերը ուտելուց հետո գնաց ուրիշի արտերը, մեզ նման քրիստոնյաների արտերը ուտելու:

Այստեղ էլ, ի հարկի՝ աղոթք, պատարա՛գ, իսկ տերտերի գրպանը — արծաթ փողը կզնգա:

Լավ է՝ յեթե անձրև է գալիս, այդ դեպքում մորեխը սպանվում է: Չոր յեղանակին մորեխը ուտում է արտերը, իսկ վերջն էլ ձվեր դնում հողի մեջ: Վերջին դեպքում մի քանի տարի շարունակ մորեխ է լինում:

Գարնանը ձվերից դուրս են գալիս անթիվ, միլլիոնավոր մորեխներ, վորոնք արտերի մեջ սողում են:

— Նորից փորձանք է յեկել մեզ, —ասում են

տերտերները, իսկ նրանց յետևից կրկնում են տգետ, անուս մարդիկ: — Գետնի միջից ե մորեխը դուրս յեկել: Աշխարհի վերջն յեկել ե:

Նորից աղթք, պատարագ, մատաղ:

Սրբերի պատկերները հանում են և տանում արտերը, որհնած ջուր ցանում մորեխի վրա, իսկ մորեխը իսկի ուշադրություն չի դարձնում՝ ուտում ե հա ուտում արտերը: Սողացող մորեխը ցատկող ե դառնում, իսկ վերջը, յերբ թևերն են գալիս, թռչում են նոր տեղեր՝ փոփոխացնելու ուրիշ արտեր:

Առաջ մորեխի հետ կովելու միակ միջոցը անձրեն եր:

Այժմ գյուղատնտեսական գիտությունը գալիս ե գյուղացուն ոգնելու:

Նախ հասկացան, վոր թե մորեխը և թե նրա ձվերը հարկավոր ե փոխնացնել: Յերբ մորեխը յերևում ե, հարկավոր ե սրսկել վոչ թե որհնած ջուր, այլ առանձին սրսկիչով՝ քունախոր հեղուկ:

Մորեխն ուտում ե թունավորած կանաչը և փոխնանում:

Այն տեղերը, վորտեղ մորեխն իր ձվերն ե դրել, սկսում են ուշ աշնանը, առաջին ցրտերի ժամանակ, նորից հերկել: Խոփով շուռ տված ձվերը ցրտից փչանում են:

Դեռ ջահել, անթիվ մորեխը կանաքների մեջ

են քշում և հողով վրան ծածկում: Իսկ ցատկող մորեխին քշում են հարդի կամ մեծ սավանի մեջ: Սավանով տանում փոսերի մեջ են լցնում ու թաղում, իսկ հարդը՝ վառում:

Այդպես են վարվում անկոչ հյուրի հետ:

Իսկ այժմ պետությունը ինքն ե ձեռք առել միջոցներ՝ մորեխը փոխնացնելու: Դոն գետի յեղեգների մեջ, կուբանի շրջանում, Անդրկովկասում, Անդրկասպյան յերկում միշտ ել մորեխ ե լինում: Այդտեղից ել, իր համար նպաստավոր յեղանակներին, մորեխն ուրիշ տեղեր ե գնում: Այն տեղերը, վորտեղ մորեխը բազմանում ե, գլխավորապես անմարդաբնակ տեղեր են: Մորեխը փոխնացնելու համար գործ են ածում հեղձուցիյ (խեղդող) գազեր: Նույն իսկ փորձեր են արել վերևից՝ այերոպլանից թույն թափել: Շատ լավ հետևանք ե ունեցել:

Յեթե հաջողվի մորեխի հայրենիքում նրան փոխնացնել, կնշանակի այլևս մորեխ չի լինի: Զի լինի այլևս մորեխ վոչ յերկնից, վոչ գետնից, վոչ ասածուց և վոչ ել սատանայից:

Այդպես կիոյնյանս առեմ մի վնասուստ, յերբ գիտաքյունը ևրան հետևի:

Ամեն մի խելացի մարդու համար պարզ կլինի, վոր աստված գործ չունի վոչ չարիքի յերևան գալու և վոչ ել նրան վերջ տալու մեջ:

Վերցնենք մի վորեիցե կենդանու հիվանդութիւն: Որինակի համար՝

Մեկի կովը հիվանդացավ, սատկեց:

Տեղը մաշկում ե կաշին, աղ ցանում վրան ե իր բակում մի տեղ կախ տալիս:

Տանտիրոջ հորթերը, տեսնելով աղած կաշին, սկսում են լիզել ե վարակվում են: Հենց վոր կովերը յետ են գալիս դաշտից ե հորթերը նրանց կաթը ծծում են, կովերն ել են հիվանդանում:

Ահա քեզ ե համաճարակ:

Սատկած կենդանու մարմինը դուրս են գցում, իսկ շները ուտելով հիվանդանում են:

Շներից ել հիվանդութիւնը անցնում ե վոշխարներին:

Ահա քեզ ե «աստծու պատիժ»:

Ուրեմն բանից դուրս ե գալիս, վոր աստծու պատիժ չե, այլ ժողովրդական տգիտութիւն:

Վարակիչ հիվանդութիւն ե: Նրա տարածողը միկրոբներն են, վոր հասարակ աչքով չեն տեսնվում: Միկրոբ են կոչվում շատ փոքրիկ եյակները, վոր կենդանու (որինակ՝ կովի) մարմնի մեջ ընկնելուն պես անչափ բազմանում են ե տարածվում ամբողջ մարմնի մեջ: Այդ մեկրոբներին կարելի յե տեսնել հատուկ պատրաստած գործիքի միջոցով, վոր ւիկրոսկոպ (խոշո-

րացույց) ե կոչվում: Ուրեմն այդ միկրոբներով վարակված են լինում կենդանու ե կաշին, ե միսը, նույնիսկ վոսկորներն ու մաղերը: Գետնի մեջ, որինակի համար, յերբ հիվանդութիւնից սատկած կենդանու մարմինը փթել ե, վարակումը մնում ե 4—5 տարի:

Այժմ հասկանալի յե, վոր թուլից կամ պատից կախած կովի կաշվից վարակումն աղի միջոցով անցնում ե հորթերին, իսկ հորթերը իրենց մայրերի կաթը ծծելիս, նրանց վարակում են: Շներն ել սատկած կովի մսից են վարակվում, իսկ վոշխարները շների հետ միևնույն տեղերից ջուր խմելիս:

Յեթե առաջին հիվանդացած կովին անմիջապես թաղեն կամ այրեն (վոր ավելի լավ կլինի), վարակի առաջը կառնվի:

Թեև այդ մեկրոբները հասարակ աչքով չեն յերևում, բայց ե այնպես գիտնականները միկրոսկոպի միջոցով կարողացել են նրանց տեսնել ե ուսումնասիրել:

Նրանք գտել են նաև մեկրոբների հետ կրկելու միջոցները: Նրանք գտել են մի տեսակ սրսկում (ինչպես ծաղիկի սրսկումը կաշվի տակ), վորից հետո կենդանին այլևս չի վարակվի:

Այժմ պարզվում ե, վոր կենդանիների հիվանդութիւն ճամբողը սատանան չե, ե վոշ ել

բժշկողը՝ աստված, այլ անասնաբույժն է լավացնողն ու հիվանդութեան առաջն առնողը:

Վորսորդություն.

Վորսորդութեան մեջ ել կան մի շարք «հրաշքներ», ինչպես յերկրագործութեան ու խաչնարածութեան մեջ:

Որինակի համար, այժմ Ուրալում և Արևմտյան Սիբիրում սկյուռները իրար յետևից սատկում են: Յերբեք այնքան չեն սատկել, ինչպես այժմ: Յերբ սատկում են, նրանց մորթին բոլորովին անպետք է դառնում գործածութեան համար, վորովհետև բուրդը թափվում է:

Այնտեղի վորսորդները միայն սկյուռի մորթով են իրենց համար հաց ճարում: Արտաքին Առևտրի Ժողկոմը անցյալ տարի 18 միլիոնից ավելի գումարի սկյուռի մորթի յե ծախել արտասահմանում:

Պարզ է, վոր այդպիսի հիվանդութեան առթիվ վորսորդների մեջ խառնաշփոթություն ընկավ: Սկսվեց սովորական բացատրությունը, գուշակումը...

Ասողներ կան, վոր չար մարդիկ «աչքով են ալել»...

Հավատացյալ կռապաշտները (այնտեղ մինչև

հիմա յել կան) ի հարկե «միջոցներ» են ձեռք առնում:

Նրանք դուրս են բերում իրենց փոշոտած՝ փայտից, կաշվից, քարից շինած աստվածները, նրանց յերեսներին յուղ քսում, իսկ քրմերին (կռապաշտների տերտերներին) մատաղացու նվիրում:

Գրիստոնյաներն ել գուցե անտառների շուրջը մաղթանք են անում:

Իսկ սկյուռը հենց այդ ժամանակ սատկում է:

Ի հարկե, գտնվեցին խելացի մարդիկ, վորոնք յեկան այն յեզրակացութեան, թե սկյուռների սատկելու պատճառը մի նոր հիվանդությունն է, վոր անհայտ է: Հավաքեցին սատկած սկյուռների կաշիները և ուղարկեցին քննելու:

Այդ բանի մասին իմացավ մեր կառավարությունը և այնտեղ ուղարկվեցին գիտուն մարդիկ՝ ուսումնասիրելու այդ նոր հիվանդությունն ու միջոցներ են ձեռք առել՝ վոչնչացնելու համար: Գիտուն մարդկանց համար հարցը պարզ է, — մեղավորը վորևեք վարակիչ հիվանդությունն է: Այսպես թե այնպես, հիվանդությունը կպարզվի և միջոցներ ձեռք կառնվեն: Հիվանդութեան պատճառը գտնվելուց հետո, դրա դեմը առաջուց կառնեն:

Նույն վիճակումն է նաև՝

քաղսերի հիմնականքն հարցր:

Գիտնական գյուղատնտեսները արդեն պարզել են այդ տեսակ հիվանդութիւններից մեծ մասի պատճառը: Այժմ գիտեն, թե ինչից եւ առաջ գալիս հիվանդութիւնն է ինչ միջոցներով կարելի յետեւ առաջն առնել:

Հարցը պարզելու համար՝ վերցնենք մի-յերկու որինակ:

Հացահատիկները շատ անգամ հիվանդանում են այսպես կոչված ժանգ հիվանդութեամբ: Մի տեղ նա մեկ տարի յերևում է, իսկ մյուս տարին անհայտանում: Բայց պատահում են դեպքեր, վոր այդ հիվանդութիւնը մի քանի տարի շարունակ արտերից չի հեռանում՝ ինչ միջոցների ել դիմեն:

Յեւ գիտնականները սկսեցին ժանգի հիվանդութեանը հետեւել: Բանից դուրս յեկավ, վոր ժանգը մի փոքրիկ աննկատելի ստնկ է, վորը միայն յերկու տեսակ բույսերի վրա յետալում: Սկզբում նա յերևան է գալիս հացահատիկների հասկերի վրա եւ այնպես վնասում, վոր հունձը փշանում է: Յերբ հունձը հավաքած է, սունկը քամու միջոցով տեղափոխվում է ծորենու (կծուխուրի) թփերին: Տեղավորվում է այնտեղ թփերի

վրա, բայց թփին առանձին վնաս չի տալիս: Այնտեղ վերջերին տերեւներից տեղափոխվում է թփի ճյուղերին եւ այնտեղ մնում մինչեւ գարուն: Գարունը բացվելուն պես նորից անցնում է տերեւների վրա: Հացահատիկների լցվելու ժամանակը սունկի սերմերը ծորենու թփի վրա արդեն հասնում են: Տաք որին սերմերը ողի մեջ են ցրվում, փոշիանում եւ քամին նրանց տանում է դեպի արտերը: Ահա հենց դրանք նստում են հասկերի վրա եւ ցանքսը փշացնում:

Հենց վոր գիտնականներն այդ գտան, վորոշեցին արտի մոտ գտնված ծորենու թուփը վոջնացնել: Ի՞նչ եք կարծում:— Ժանգը վոջնացաւ:

Մի ուրիշ որինակ—կաղամբի հիվանդութիւնը, յերբ կաղամբի վրա սև բծեր են գոյանում:

Այդ մի ուրիշ տեսակի սունկ է, վոր գետնի մեջ է պահվում եւ կաղամբի արմատը փշացնում:

Հենց վոր այդ սունկն ընկնում է մատաղ կաղամբի արմատի վրա, նա սկսում է աճել եւ վերջը դառնում է մի տգեղ գունդ: Կաղամբը սկսում է նիհարել, թառամել եւ, յետեւ սունկը շատ է տարածվում, կաղամբը բոլորովին փշանում է: Այնտեղ դեմ սեանում են արմատի վրայի գնդերը, վորոնց մեջ սունկի սերմեր են լցված:

Յեթե այդպիսի հասած սունկ-վարակը գետ-
նի մեջ կամ բանջարանոցի մեջ թողնել, սունկի
սերմերը գետնի մեջ նորից կտարածվեն և կա-
րող են այնտեղ մնալ մինչև 4 տարի: Յեւ հենց
վոր նորից այդ տեղը կաղամբ կամ վորևե ցե-
ղակից բույս (բողկ, բեդիսկա, տակն և այլն)
ցանեն, սունկը բույսերի արմատը նորից կփչա-
ցնի:

Կան տեղեր, վորտեղ հողը այդ սունկերով
այնպես է վարակվել, վոր կաղամբի նման բույ-
սեր այնտեղ մշակել հարկավոր չէ:

Գյուղատնտեսները հետևեցին և ուսումնասի-
րեցին այդ սունկը ու յեկան այն յեզրակացու-
թյան, վոր սունկի սերմերը գետնի մեջ ընկնե-
լուց ուղիղ հինգ տարի հետո՝ սերմերը վտան-
գավոր չեն լինում:

Բայց չէ վոր չի կարելի սպասել և 5 տա-
րին մի անգամ կաղամբ ցանել:

Ահա թե ինչ վորոշեցին գյուղատնտեսները:
Ամբողջ բանջարանոցը բաժանում են վեց մասի,
դրանից մի մասի վրա յեն միայն կաղամբ կամ
ցեղակից բույս ցանում: Ամեն տարի կաղամբը
ցանում են նոր տեղ: Հին տեղում կաղամբ նո-
րից ցանում են միայն հինգ տարի անցնելուց
հետո: Այն ժամանակ բույսը հազիվ թե հիվան-
դանա կաղամբի հիվանդությամբ:

Յեթե բույսը կրկին հիվանդանում է, պատ-
ճառն են է, վոր վարակը ուրիշ տեղից է
բերվել:

Այսպիսով գիտությունը պարզեց բոլոր հա-
մաճարակների պատճառը: Վոչ մի բան չմնաց
գաղտնի, և վոչ աստված և վոչ էլ սատանան
գործ չունեն այդ հարցերում:

Ի հարկե, բնության մեջ շատ սոսկալի յերե-
վույթներ կան, վորոնց ուսումնասիրությունը շատ
եւ թեթեւ բան չէ:

Վերցնենք, որինակի համար՝

կայծակը, կարկուռը, հեղեղը:

Ամառվա տաք որը, հենց կեսորին, տաք ան-
ձրևից հետո հանկարծ կարկուտ է գալիս:

Յերկնքից ընկնում են սառցի կլոր կտորներ,
յերբեմն հավի ձվի չափ:

Այնպիսի ուժով են վայր ընկնում, վոր
դեպքեր են յեղել՝ հարվածից վոչխար ու այծ է
սպանվել:

— Ամառը վորտեղից սառույցը:

— Անպատճառ աստծու բանը կլինի կամ
սատանի գործը, դրանցից մեկն իր լավ կամե-
նալուց, իսկ մյուսը չարությունից, ամեն տե-
սակի անհամություն են ստեղծում մարդու
համար:

կարկուտից ազատվելու վոչ մի ճար չկա:

Անցնում ե արտերի վրայով, և ամեն ինչ ջարդում իր ճանապարհին, և կանաչ արտերի փոխարեն՝ մնում ե միայն սև հողը: Յեթե հասած արտերին ե խփում, այնպես ե ջարդում, վոր ցեխն ու ցորենը իրարից չես կարող ջոկել: Բան-ջարանոցի վրայով անցնելիս, փչացնում ե բույսերը, իսկ պարտեզներում՝ գետին ե թափում հասած ու խակ պտուղները:

Մտածեցին կարկտի դեմ ապահովագրություն, ինչպես հրդեհի դեմ: Այդ գործն, ի հարկե, ոգտակար ե, քանի վոր պետութիւնը փաստողին ոգնութեան ե գալիս, բայց այդ դեռ չի նշանակում չարիքի դեմ կռիւ: Բայց և այնպես ապահովագրութիւնը վորոշ ոգուտ տալիս ե: Միայն ապահովագրութիւնը քիչ ե: Հարկավոր ե գտնել կարկտի պատճառը: Պետք ե գտնել պատճառը և հետը կռվել:

Այդ գործն՝ ուսումնասիրելու համար՝ ողաչունե՛րն իրենց ձեռքն առան:

Այդ մարդիկ իրենց կյանքը վաճառի յենթարկելով, այերոպլանով բարձրացան շատ բարձր և յեկան այն յեղրակացութեան, վոր նույնիսկ ամառվա ամենատաք ժամանակը վերևում միշտ ել ցուրտ ե լինում:

Տաք որերին ջերմացած ողը յերկրի յերեսից

ուժեղ հոսանքով վեր ե բարձրանում: Յերկնքում ամպերը կուտակվում են վորպես ծխի քուլաները՝ հրդեհի վրա: Նրանց ծայրերում քամի յե բարձրանում և սկսում անձրև գալ: Ուժեղ քամին անձրևի մի մասը վեր ե բարձրացնում և այնտեղ ջրի կաթիլները սառչում են: Հենց վոր ուժեղ քամին դադարում ե, անձրևի սառած կաթիլները թափվում են վար:

Ահա թե ինչու կարկուտը այդպիսի ուժով ե վայր ընկնում:

Այդպես ե բացատրվում կարկտի առաջ գալը:

Գիտնականները մտածեցին՝ ի՞նչ անեն, վոր նրա առաջն առնեն: Այստեղ ել մարդու խելքը ուժեղ դուրս յեկավ:

Տաք որերին, յերբ կարկուտի վտանգ ելին տեսնում, հավաքվող ամպերի ուղղութեամբ փորձեցին թնդանողներից կրակել: Բանից դուրս յեկավ վոր այդ ոգնում ե:

Ամպերից ավելի շուտ անձրև ե գոյանում, քան կարկուտ: Այդպիսով չարիքի առաջն առնվեց:

Իտալական գյուղատնտեսները մի առանձին տեսակի թնդանոթ հնարեցին, վոր կարկտի թնդանոթ ե կոչվում: Նրանք թանկ չեն, կրակում են անգնդակ, իսկ նրանց ձայնը իսկական թնդանոթի պայթյունի ե նման:

Այդ թնդանոթները առաջին անգամ սկսեցին

գործածել Լոմբարդիայում, վորտեղ կարկուտ շատ եր գալիս և արտերը փչանում: Իսկ այնտեղից տարածվեց մյուս յերկրները:

Այդպիսով մարդը բնության այդ յերևույթի դեմ ևս պայքարեց: Մակայն միայն կարկուտը չե, վորին մարդը հաղթեց: Նա հաղթեց նաև կայծակին, վոր, յեկեղեցու սուրբ հայրերի ասելով՝ Յեղիա մարգարեն ե ուղարկում:

Նրա մասին ել պատմենք:

Մոտենում ե փոթորկի ամպը: Զորս կողմը մթնում ե:

Հանկած—կայծակ:

Ում վոր խփում ե՝ մոխիր ե դարձնում, հրդեհ գցում:

Ամպը գոռալիս՝—յերկիրը դողում ե: Մարդու սիրտը փորն ե ընկնում: Մարդիկ խաչակնքում են, պառափները դուրս են գցում խարճրկաթը:

Այդ յերևույթը իսկապես շատ սարսափելի յե, և մարդսն զարմացնում եր: Մարդը միշտ փնտրում եր պատասխան տալ:

Յերբ մարդ իրեն համար անբացատրելի յերևույթի պատճառն եր փնտրում, ամեն անգամ ասածուն եր վերագրում: Փոթորկի համար ել մարդը մի առանձին աստված հնարեց: Կռապաշտները ունեյին մի առանձին աստված, վորը

Պերուն—կայծակատուր եր կոչվում: Նրա արձանները շինում եյին՝ ձեռքինմիշտ մի փունջ նետերով: Կռապաշտների ամենամեծ աստվածն եր դա:

Բայց ահա առաջ յեկավ քրիստոնեյությունը:

Կայծակները շարունակում եյին տեղի ունենալ: Այս անգամ ով ե նրան յերկիր ուղարկում:

Ասել, թե հայր-աստված կամ սուրբ յերրորդությունն ե ուղարկում, անհարմար ե: Շատ անհարմար գործ ե ամենակարողի համար և հետո ել՝ փոթորկի ժամանակ, ամպերի մեջ, նա շատ մոտ եր լինելու:

Յեկեղեցու ուսուցիչները սկսեցին հարմար սուրբ փնտրել:

Փնտրեցին և գտան:

Աստվածաշնչի ասելով, Յեղիա մարգարեն իր ճշմարտախոսության համար յերկինքն ե տարվել: Յերկնքում ման գալու համար Յեղիա մարգարեյին հրեղեն ձիերով հրեղեն կռք են տվել:

Փոթորկի բացատրությունը արդեն պատրաստ ե:

Բացատրությունը պատրաստ ե, բայց մի քիչ վատ ե դուրս յեկել: Վոնց ե լինում, վոր ճշմարտախոս Յեղիա մարգարեն յերկրի վրա արդարություն ե քարոզում, իսկ յերկնքում սև գործեր ե կատարում: Իսկապես վոր, յերբ ան-

ձրև ե գալիս՝ աստծու բարիքն ե։ Իսկ մեկ ել տեսար՝ կայծակը փայլեց, խփեց վորևե բանի, մեծ փրսաներ հասցրեց։

Ասում են՝ «Յեղիա մարգարեյի կառքն անցավ, հրեղեն սլաքը խփեց»։

Իսկ մի քիչ հետո կառքի դղրդոցն ե լսվում։ Ամպի գոռոցը քանի գնում կամաց կամաց նվազում ե, կնշանակե՝ Յեղիան հեռանում ե։ Այնպես ե դուրս գալիս, թե մարգարեն իր զոհին մոտենում ե գաղտնի։ Չե՞ վոր կայծակը խփելուց առաջ կառքը չի յերևում։ Իսկ սլաքը նետելուց հետո, պահվել չի կարելի, — և սկսում ե փախչել։

Մի քիչ լավ չի դուրս գալիս, յերբ ուժեղ փոթորկի ժամանակ կայծակը միաժամանակ մի քանի տեղերից ե փայլում։ Կնշանակե մի քանի կառք կա և Յեղիա մարգարեն մենակ չե։

Շատ դեպքեր են յեղել, վոր կայծակը խփել ու սպանել ե անմեղ յերեխայի կամ տավարի, վորոնք մեծերի մեղքերի համար պատասխանատու չեն։

Ինչքան վաճառ ու յեկեղեցի յե քանդվել Յեղիա մարգարեյի այդ աշխատանքից։

Իսկ աստված ձայն չի հանում, տազ ե արել։

Տերտերները՝ փոթորկի մասին տված բացատրության մեջ շատ հակասություններ կան։

Իսկ գիտական բացատրությունը շատ պարզ ե և հասարակ։

Սրանից յերկու հարյուր տարի առաջ հնարվել ե շանթարգելը, վոր յերկաթե արծաթաձայր մի ձող ե՝ առանձին մետաղե թելով գետնի հետ միացրած։ Շանթարգելը մեծ տարածության վրա կայծակը դեպի իրեն ե քաշում, իսկ բաց տեղերում կարող ե ազդել մինչև յերկու վեստ հեռավորության վրա։ Կայծակը խփում ե շանթարգելին՝ վոչ մի փսա չտալով և թելով անցնում ե գետնի մեջ ու գետնի տակի ջրերում անհայտանում։ Այդ շանթարգելի միջոցով ապացուցված ե, վոր կայծակը ելեքտրականություն ե։ Ամպերի մեջ ելեքտրականությունը առաջ ե գալիս անձրևի ժամանակ, և յերբ նա շատ ե կուտակվում, հավաքվում ե մի կայծի մեջ և անցնում մյուս ամպի մեջ, ուր ելեքտրականություն քիչ կա, ե կամ գիտին, վորտեղ բոլորովին չկա։ Իսկ գոռոց այդ ժամանակ տեղի յե ունենում նրա համար, վոր յելեքտրական կայծի թռչելու ժամանակ ողը վառվում ե։ Այդ գոռոցը հարազատ յեղբայրն ե այն գոռոցի, վոր տեղի յե ունենում հրացանից կամ թնդանոթից կրակելիս։

Յեղիա մարգարեյի գաղտնիքը գիտությունը բաց ե արել։

Յեղիա չկա։ Կա միայն բնության հզոր ուժը —

յեղեթսրականությունը, վորին մարդկային ուղեղը հաղթել է և մարդու ոգտին է ծառայեցնում:

Այդ ուժը այժմ խոնարհաբար վազ է տալիս մետաղե թելերով, հեռագիր տանում, հեռախոսի խոսակցությունը տեղ հասցնում, ելեքտրիկ լամպերում լույս տալիս, մեքենաներ շարժում, դաշտեր հերկում, նրանց համար պարարտացման հյութեր ու աղեր պատրաստում և մարդու համար շատ ուրիշ ոգտակար գործեր կատարում:

Գիտությունը յերկնքի հրաշքներին այդպես է հաղթել:

Վերջում մի դեպքի մասին ել ասենք—«գետնի տակի հրաշքի մասին»,—թե ինչպես գետինը սերմացուն չընդունեց:

Սրանից յերեսուն տարի առաջ Վոլգա գետի ափերին յերաշտից հունձք չեղավ: Գյուղացիք նույնիսկ սերմնացու չունեին: Թագավորի կառավարությունը Իտալիայի հետ ցորենի մեծ ու ոգտակար առեւտուր ուներ: Այնտեղ Ռուսաստանի ցորենից մականոն են շինում—իտալացիները սիրած կերակուրը: (Ուրիշ յերկրների ցորենից վատ տեսակի մակարոն է շինվում): Թագավորի կառավարությունը իր ոգտի համար վորոշեց գյուղացիներին հացահատիկների սեր-

մնացու ապառիկ բաժանել: Սերմեր մատակարարելու գործը հանձնվեց թագավորական պալատի մարդկանցից մեկին՝ Գուրկոյին և նրա ընկերոջը՝ Լիդվալին, վորը պարապում էր արտաքնոցի համար հարկավոր մասերի առևտրով: Նրանք արտասահմանում (կարծեմ Ամերիկայում) գնեցին ցորեն: Նրանք աշխատում էին ցորենը եժան գնել, վոր շատ ոգուտ ստանան:

Ցորենը տեղ հասավ բավական ուշ: Հագիվ բաժանեցին: Գյուղացիք ցորենի յետևից գնացին ամենավատ ժամանակը և հագիվ ցանքսին հասցրին:

Սերմի վորակը փորձելու ժամանակ չկար: Ինչ վոր ստացան՝ այն ել ցանեցին, բայց չնայած լավ յեղանակներին, ցորեն չբուսավ:

Հագարավոր դեսյատին պողաբեր սև հողը բոլորովին մերկ մնաց: Ցորենը ցանելու ժամանակն արդեն բաց էր թողնված: Հետո այդ դաշտերում սկսեցին ցանել ինչ պատահեց, վորպեսզի հողը դատարկ չմնա:

Թագավորական կառավարությունը այդ պահել չկարողացավ, վորովհետև ամբողջ Յեվրոպան իմացավ. և Լիդվալն ու Գուրկոն դատի հանձնեցին:

Դատարանը գտավ, վոր գնված ցորենը սերմի համար անպետք էր, ցորենը միայն ուտելու

համար եր: Իսկ գյուղացոց մեջ տարածվեցին լուրեր, թե «ոտար անհավատների ցորենը մեր հողը չի ընդունում»: Այդպիսի բացատրությունը ձեռնտու յեր ուս առևտրականներին, վոր մյուս տարի իրենց ցորենը, վորպես հացահատիկ՝ պիտի գյուղացուն թանկ գնով ծախեյին: Մեկ ել՝ այդպիսի «բացատրությունը» անուս գյուղացիներին կհանգստացներ. նրանք անբավական ելին կառավարությունից, վորը քաղցած գյուղացուն «հացի փոխարեն քար տվեց»:

Գտնվեցին սրիկաներ, վորոնք պատմում եյին, թե գիշերը դաշտում քնած ժամանակը լսել են—ինչպես «գետնի տակից ցորենի հատիկները յետ են դարձել Սմերիկա»:

Ուրիշ ավելի հիմար բացատրություններ ել եյին տալիս:

Սակայն գյուղատնտեսները այլ կերպ մոտեցան հարցին:

Նրանք հավաքեցին մնացած սերմերը, ուսումնասիրեցին, նայեցին խոշորացույց ապակիների տակ և ամեն ինչ պարզվեց: Պարզվեց, վոր ցորենը յերկար ժամանակ ամբարներում պահվելով վարակվել ե ամբարի վորդերով: Վորդերը վոչնչացնելու համար տերը ցորենը կրակի միջից ե անցկացրել (շատ ուժեղ տաքացրել ե), վորից վորդի հետ միասին փչացել ե և հատիկի սերմը:

Գյուղատնտեսներն այդ իմացան, բայց ոտիպված յեղան լուրու: Նրանց սխիպեցին լուր: Տերտերների և թագավորի, զանազան սրիկաների ամեն տեսակ հնարած սուտերը տարածել կարելի յեր, իսկ գյուղացու աչքերը բաց անել չեր կարելի:

Գյուղատնտեսական գիտության լույսը քշեց խավարը և «հրաշքները» բացատրեց:

Այդ լույսի համար մեր յերկրի ամեն մի անկյունում լայն ճանապարհ ե բացվել: Գյուղացու, խաշնարածի և վորսորդի կյանքի բոլոր կողմերը նա պիտի լուսավորե:

«Աստծու կամքն» ու գյուղատնտեսական գիտությունը իրար հետ բավական վիճեցին: Այժմ գիտությունը հաղթել ե:

Ճանապարհ տվեք գիտությանը:

ԽՈՐՀՐ. ՍՈՑ. ՀԱՆՐ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ
ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

— Հ ա յ կ ա կ ա ն ս ե կ ց ի ա —

Մոսկվա, Նիկոլսկի փող. № 10.

Ի. ՍՏԱԼԻՆ—Գյուղացիական հարց: Գինը 50 կոպ.

Ի. ՍՏԱԼԻՆ—Ազգային հարցը: (Տպագրվում է):

Վ. ԼԵՆԻՆ Պատգամներ յերիսասարդության. գինը 15 կ.

Ն. ԿՐՈՒՊՍԿԱՅԱ.—Լենինի պատգամները ժողովրդական
լուսավորության մասին: Գինը 20 կ.

Զ. ԲՈՅԱՐՍԿԱՅԱ.—Կլարա Ցեսկին (կենսագր.): Գինը 10 կ.

Ն. ՏՈՒՐՅԱԿՈՒԼՈՎ Ազգային հարցը յեվ դպրոցը:

Գինը 40 կոպ.

Բ. ԺԱՎՈՐՈՆԿՈՎ Հասարակագիտությունը I աստիճանի
դպրոցում:

Ն. ԵԼԻՋԱՐՈՎ—Ինչ վորոշեց կուսակցության XIV հա-
մագումարը:

Ա. ԴՄԻՏՐՅԵՎԱ.—Տգիսությունը յեվ սնահամարությունը:
Գինը 15 կոպ.

Մ. ԼԻՎԵՆՍԿԻ—Գյուղատնտեսական հարկ: Գինը 20 կ.

ՅԵՍԻՊՈՎ—Գյուղացիության պահանջները յեվ խորհրդա-
յին դպրոցի ծրագրերը: Գինը 12 կ.

Պ ՎԼԱՍՈՎ—Հողի մեակումը յերաժի ժամանակ:

Գինը 40 կոպ.

Լ. ՅՈՋԵՖՈՎԻՉ—Գյուղ կանգնի գերան կիսրի (կոպե-
րացիան գյուղում): Գինը 30 կոպ.

Ի. ՊՈԴՅԱՊՈԼՍԿԻ Աստու կամքը բե՞ գյուղատնտեսական
գիտությունը:

ԳՈՒԳԼԻՆ—Փորոզ փայտից մինչեվ տակտ:

Ա. ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ—Թե ինչպես կարելի յե գյուղում ելե-
տականություն անցկացնել:

Ա. ՍԿՈՄՈՐՈՅՈՎ—Առաջին ոգնությունը հիվանդ կեն-
դանում:

Ա. ԲՐԱՆՍԲՈՒՐԳ—Ընտանի կենդանիների վարակիչ հի-
վանդություններ:

Ն. ՍԵՄԱՇԿՈ—Թոֆալս (պատկերազարդ):

Բ. ԳԻՆՍԲՈՒՐԳ—Յերեխաների վարակիչ հիվանդություն-
ներ:

Վ. ԲՐՈՆՆԵՐ—Վեներական ախտեր (պատկ.) գիրք 25 կ.

Ա. ՍՊԵՐԱՆՍԿԻ—Մոր ալբուբենը (պատկ.):

Ն. ՍԵՄԵԿԻՆ—Առեվը, նրա վորդիները յեվ բոռները:
(Տպագր.):

Ա. ՌՈՒԲԻՆՇՏԵՅՆ—Ուղտից մինչև լայնության: (Տպագր.):

Վ. ՅԱՋՎԻՅԿԻՅ—Մարդկային բնակարանի պատմութ.

Մ. ԳՈՐԿԻՅ—Յերիսասարդ գրողը: Մարդը:

Ա. ՍԵՐԱՖԻՄՈՎԻՉ—Պատմաժամանակ: (Տպագր.):

Դ. ՄԱՄԻՆ-ՍԻԲԻՐՅԱԿ—Մոծակի յեվ արջի մասին:
(Պատկերազարդ): Գիրք 13 կ.

Պ. ՈՐԼՈՎԵՅ—Ճամբորդություն ալեռոպանով: (Պատկե-
րազարդ): Գիրք 20 կ.

Պ. ՈՐԼՈՎԵՅ—Քիմիկոս Կուզկան: (Պատկ.) գիրք 25 կ.

Ա. ԿՈՒՊՐԻՆ—Յերկրի խորքերում: (Պատկ.) գիրք 15 կ.

Ա. ՆԵՎԵՐՈՎ—Ինչպես էլին ապրում տիկնիկները յեվ
ինչ արեց արհիմն զինվորը: (Պատկ.) Գիրք 16 կոպ.

Ա. ԿՐԱՎՉԵՆԿՈ—Ինչպես Սաֆոն Կարմիր Բանակային
դարձավ: Գիրք 35 կոպ.

Ֆ. ՖՈՔՍ—Մինիստր մեկ ժամով: (Պատկ.) գիրք 20 կ.

ՅԵ. ՌԱԴԻՆ—Պիոներ, պահպանիր առողջությունդ:
Գիրք 10 կ.

ՌԻԺՈՎ—Պատանի պիոներ: (Ժողովածու): (Տպագր.):

Դ ի մ ե լ՝ Центриздат, Москва, Никольская, 10
Կամ Հայաստանի Պետհրատին:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0291421

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊԵԿ

14874

И. ПОДЪЯПОЛЬСКИЙ

Божья воля,
и л и
агрономическ. наука?

На армянском яз.

63

7-74

Центральное Издательство Народов Союза С.С.Р.

Москва

Никольская 10.